

SUVREMENE NOVČANE UNIJE

Balentić, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:924857>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Financijski menadžment

Valentina Balentić

SUVREMENE NOVČANE UNIJE

Završni rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Preddiplomski studij Financijski menadžment

Valentina Balentić
SUVREMENE NOVČANE UNIJE

Završni rad

Kolegij: Monetarne financije

JMBAG: 0111123241

e-mail: Vbalentic@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

Osijek, 2021.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Undergraduate Study Financial Management

Valentina Balentić

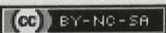
MODERN MONETARY UNIONS

Final paper

Osijek, 2021

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Valentina Balentić

JMBAG: 0111123241

OIB: 95879876712

e-mail za kontakt: Vbalentic@efos.hr

Naziv studija: Preddiplomski studij Financijski menadžment

Naslov rada: Suvremene novčane unije

Mentor/mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

U Osijeku, 27. rujna 2021. godine

Potpis Valentina Balentić

Suvremene novčane unije

SAŽETAK

Ekonomska i monetarna unija projekt je Europske unije zasnovan na usklađivanju ekonomskih i monetarnih politika država članica radi stvaranja jedinstvenoga monetarnog područja i veće stabilnosti, uspostavljanja veće razine suradnje i međunarodne trgovine između zemalja članica te uvođenja eura kao zajedničke valute. Neke od prednosti uvođenja eura kao zajedničke valute su izostanak tečajnih rizika, transparentnost cijena, i rast konkurentnosti na većem i zajedničkom tržištu. Da bi neka članica Europske unije ušla u euro-zonu i uvela euro kao svoju službenu i jedinu valutu, mora zadovoljiti određene preduvjete, koji su određeni i definirani Poveljom iz Maastrichta (Maastrichtskim kriterijima), odnosno kriterijima konvergencije koji mogu biti nominalni i realni. Ispunjavanjem kriterija nominalne konvergencije se države kandidati obvezuju ostvariti fiskalnu stabilnost u srednjem i dugom roku, dok se kriterijima realne konvergencije obvezuju ostvariti ekonomsku ravnotežu i smanjenje neujednačenosti u razvoju između razvijenih i nerazvijenih članica. Svrha rada je prikazati koje uvjete je potrebno ispuniti da bi se pristupilo takvoj uniji, istražiti potencijalne troškove i koristi članstva kao i to da bi pridruživanje uniji za građane kao i za domaće gospodarstvo sa sobom donijelo više prednosti nego nedostataka. Istraživanjem posljedica uvođenja eura od strane usporedivih zemalja utvrđeno je kako je proces uvođenja i prilagodbe gospodarstva na novu valutu izazovan no u dugom roku donosi brojne ekonomske koristi u smislu povećanja investicija, povećanja konkurentnosti domaće proizvodnje na stranom tržištu i posljedično rasta izvoza te ukupno poboljšanju životnog standarda.

Ključne riječi: monetarna unija, kriteriji konvergencije, Europska središnja banka, instrumenti monetarne politike, euro

Modern monetary unions

ABSTRACT

Economic and Monetary Union is a project of the European Union based on the harmonization of economic and monetary policies of member states in order to create a single monetary area and greater stability, establish a higher level of cooperation and international trade between member states and introduce the euro as a common currency. Some of the advantages of introducing the euro as a common currency are the absence of exchange rate risks, price transparency, and increased competitiveness in a larger and common market. In order for a member of the European Union to enter the euro area and adopt the euro as its official and only currency, it must meet certain preconditions, which are determined and defined by the Maastricht Treaty, (the Maastricht criteria), i.e. convergence criteria that can be nominal and real. By meeting the criteria of nominal convergence, the candidate countries commit themselves to achieve fiscal stability in the medium and long term, while the criteria of real convergence seek to achieve economic balance and reduce development inequalities between developed and underdeveloped members. The purpose of this paper is to show what conditions need to be met in order to join such a union, to explore the potential costs and benefits of membership and that joining the union for citizens as well as for the domestic economy would bring more advantages than disadvantages. Research of the consequences of the introduction of the euro by comparable countries has shown that the process of introducing and adjustment the economy to the new currency is challenging but in the long run brings many economic benefits in terms of increased investment, increased competitiveness of domestic production in foreign markets and consequent growth of exports.

Keywords: monetary union, convergence criteria, European Central Bank, monetary policy instruments, euro

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Metodologija rada	2
2.1. Predmet istraživanja	2
2.2. Metode istraživanja	2
2.3. Struktura rada.....	3
3. Ishodišta suvremenih novčanih unija	4
3.1. Pojam euro-zone i Ekonomske monetarne unije.....	4
3.2. Razlozi nastanka i ishodišta monetarne unije.....	6
3.3. Ekonomski i pravni okviri.....	7
3.4. Teorija optimalnog valutnog područja.....	7
4. Monetarna politika Europske unije	9
4.1. Instrumenti monetarne politike EU	11
4.2. Upravljanje ekonomskom monetarnom unijom	14
5. Europska monetarna unija	16
5.1. Ustroj ESB-a	16
5.2. Kriteriji za članstvo.....	17
5.3. Troškovi i koristi ulaska u monetarnu uniju	19
6. Euro kao službena valuta Europske unije	21
6.1. Osobine nadnacionalne valute.....	21
6.2. Proces uvođenja eura kao službene valute.....	22
6.3. Upravljanje zajedničkom valutom.....	23
7. Analiza procesa ulaska RH u EMU	24
7.1. Ispunjeni kriteriji konvergencije.....	24
7.2. Prednosti i nedostaci uvođenja eura na domaće gospodarstvo	25
7.3. Utjecaj na uvođenje eura na gospodarstvo usporedivih zemalja	26
8.3.1. Slovenija.....	26
8.3.2. Grčka.....	26
8.3.3. Slovačka.....	27
7.4. Utjecaj pandemije COVID-19 virusa na proces uvođenja eura	28
8. Rasprava	30
9. Zaključak	32

10.Literatura.....	33
11.Popis slika.....	37

1. Uvod

Nakon vremenskog perioda ratnih razaranja i Drugog svjetskog rata, u se Europi javlja želja za postupnom rekonstrukcijom i modernizacijom, pri čemu se javljaju različiti otežavajući faktori poput političkih, povijesnih, ekonomskih, financijskih, etničkih, etičkih i sličnih problema koji su bili pravo iskušenje za prijeko potrebnu međusobnu suradnju. Veći problem u tadašnje vrijeme bio je i problem nekonvertibilnosti različitih svojevremenih valuta iz jedne u drugu što je onemogućavalo uzajamnu suradnju slobodnih europskih zemalja i njihovu međusobnu trgovinu sve do 1950. godine i osnutka Europske platne unije – EPU. Upravo je EPU sustav pružao mogućnost poravnanja deficita i suficita platnih bilanci europskih zemalja. Tijekom 1957. godine šest europskih zemalja sklapanjem Rimskog ugovora formira Europsku ekonomsku zajednicu (EEZ). Cilj osnivanja EEZ-a bio je stvoriti zajedničko tržište za sve zemlje pripadnice. Nakon 11 godina, članice EEZ-a uvode carinsku uniju, tj. prostor u kojemu se države članice obvezuju da će na svome teritoriju ukinuti međusobne carine ili bilo kakve namete sličnih učinaka, a prema ostalim zemljama, primijeniti istu, zajedničku carinsku tarifu. Pristupanje monetarnoj uniji primarno je politički potez država koje joj pristupaju, ali i želja stanovništva i industrije za mobilnošću radne snage i slobodnom trgovinom. Europska monetarna unija – EMU. Osnutak EMU smatran je jednim od najznačajnijih dostignuća europskih integracija. EMU je bila prirodan i razuman nastavak povezivanja više manjih sudionika u jednu smislenu i povezanu cjelinu koja će olakšati međusobne izvan granične poslove i transakcije, ali i snažnije djelovati u cilju ostvarenja zajedničkih ciljeva kao jedna veća organizacija.

Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji, Republika Hrvatska se obvezala na uvođenje zajedničke valute bez prava odustajanja čim za to stekne sve potrebne preduvjete. Od tada, 1. srpnja 2013. godine, pa sve do sada, aktivnosti monetarne vlasti su usmjerene na ispunjenje svih kriterija konvergencije koji prethode fazi ulaska u sustav Europskog tečajnog mehanizma ERM-a II, u kojem se Republika Hrvatska trenutno nalazi.

Upravo zbog toga što se Republika Hrvatska trenutno intenzivno priprema za skoro uvođenje eura prikazuje aktualnost ovog rada kao i pravi trenutak za argumentiranje svih prednosti i potencijalnih nedostataka ulaska u takvu monetarnu uniju. Cilj rada je na temelju predstavljenih činjenica pokušati odgovoriti na dilemu većine budućih stanovnika monetarne unije, što je u osnovi i istraživačko pitanje ovog rada: ima li više pozitivnih ili negativnih strana ulaska u monetarnu uniju?

2. Metodologija rada

2.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog završnog rada je predstaviti način na koji monetarna vlast upravlja monetarnom unijom i njenom monetarnom politikom te proces pristupanja članica u Europskoj monetarnoj uniji, istraživanje svih njenih prednosti koje pruža članstvo u njoj, ali i troškova i mana koje nužno sa sobom nosi.

Također, u radu će biti iznesene činjenice koje idu u korist postupku uvođenja eura kao i činjenice koje pojedine zemlje odvrćaju od prihvaćanja eura kao zajedničke valute, a zatim na temelju iznesenih koristi i troškova rad će sagledati donosi li postupak uvođenja zajedničke valute više pozitivnih ili negativnih posljedica za stanovništvo.

Rad će prikazati kriterije konvergencije koji prethode ulasku u monetarnu uniju i koje svaka pojedina država pristupnica mora zadovoljiti kao i istražiti one koje RH već je uspjela izvršiti, i one koje još nije, ukoliko ih ima te što su izazovi u tom procesu. Isto tako, rad će pokušati istražiti utjecaje pandemije izazvane COVID-19 virusom na dinamiku ispunjenja kriterija konvergencije.

2.2. Metode istraživanja

Tijekom pisanja ovoga rada korišteni su isključivo sekundarni podaci i činjenice iz stručne literature iz područja monetarne politike i ekonomskih integracija, službenih priopćenja Hrvatske narodne banke (HNB-a), znanstvenih i stručnih članaka, publikacija, službenih Internet stranica izvršnih tijela monetarne politike i Vlade, kao i Strategije za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj. (Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka, 2018). U radu će biti izneseni zaključci na temelju nekoliko metoda istraživanja, pa se tako u radu mogu naći deskriptivna i kauzalna metoda korištene u iznošenju povijesnih činjenica i uzroka nastanka ekonomskih integracija, učinci uvođenja jedinstvene valute na iskustvima postojećih članica opisani su metodom analize, dok je pri donošenju zaključka na temelju svih iznesenih informacija kao i povijesnih činjenica korištena metoda indukcije.

2.3. Struktura rada

Rad se sastoji od deset dijelova podijeljenih na manje, preglednije sastavnice. U prvom i drugom dijelu, tj. uvodnom dijelu, rad će iznoseći povijesni pregled prvih ekonomskih integracija pokušati približiti opravdanost i potrebe grupiranja država u unije, tijekom samih ekonomskih integracija kao takvih, iznijeti predmet i temu kojom će se rad baviti te kojim metodama istraživanja će se služiti u svrhu ispunjenja svoje namjene. U trećem podnaslovu bit' će dane povijesne činjenice i događaji koji su označavali početak ekonomskih integracija, kao i okolnosti i razloge zbog čega je i kada nastala ekonomska unija na europskom teritoriju te kako se razvijala kroz vrijeme sve do današnje suvremene monetarne unije. Objasnit će se što je to teorija optimalnog područja i definirati pojam monetarne unije.

Četvrti podnaslov objašnjava što je to monetarna politika i koji su njeni glavni ciljevi, tko ju provodi, tj. njena izvršna tijela i instrumenti, koja je uloga središnje banke te što kontrolira i čime upravlja kao i koje su njene ovlasti.

U petom dijelu, dijelu o Europskoj monetarnoj uniji, rad se bavi kriterijima koji su potrebni da bi neka zemlja ušla u takvu uniju, koji su principi ispunjenja tih istih kriterija, strukturu unije te troškovima i koristima sa kojima zemlje članice unije mogu biti suočene nakon ulaska.

U podnaslovu o euru kao službenoj valuti analiziraju se sve osobine eura kao fizičkog novca, postupak koji obuhvaća ispunjenje potrebnih uvjeta koji prethode službenoj zamjeni neke nacionalne valute eurom te kako se njime može manipulirati.

U sedmom podnaslovu biti će detaljno objašnjena procedura ulaska Republike Hrvatske u Europsku monetarnu uniju, kojim službenim korakom je započeo i kada, na što se pri tome obvezalo kao i na redosljed ispunjenja kriterija konvergencije čije ispunjenje se zahtijevalo. Biti će istražene prednosti i nedostaci koje će uvođenje nove valute imati na građane i gospodarstvo, kao i na utjecaj drugih usporedivih zemalja koje su uvele euro te kako je utjecala trenutna pandemija na ispunjenje kriterija konvergencije.

U predzadnjem dijelu, raspravi, rad je pokušao odgovoriti na istraživačko pitanje i komentirati najvažnije prednosti i nedostatke koje ulazak u monetarnu uniju povlači sa sobom i kakve posljedice donosi svaki od navedenih. Na kraju rada, zaključku, na temelju prethodno iznesenih činjenica o svim dobrobitima i troškovima ulaska u novčanu uniju pokušat' će se donijeti zaključak o tome donosi li priključenje Europskoj monetarnoj uniji više toga dobrog ili lošega te što se može očekivati u budućnosti.

3. Ishodišta suvremenih novčanih unija

Odluka o osnivanju Ekonomske i monetarne unije (EMU), donesena je na sastanku čelnika država u Haagu 1969. Tijekom tadašnjeg predsjedanja premijera Pierrea Wernera, sastavljen je službeni izvještaj koji je predviđao osnivanje cjelovite ekonomske i monetarne unije u desetogodišnjem vremenskom okviru prema planu koji se sastojao od nekoliko etapa. Krajnja svrha novoosnovane unije bila je omogućiti slobodno kretanje kapitala, konvertibilnost valuta i fiksiranje deviznog tečaja. (Europski parlament, 2021)

Nakon donošenja odluke o jedinstvenom tržištu, 1985., bilo je očito da je svrhu jedinstvenog unutarnjeg tržišta nemoguće potpuno iskoristiti dokle god su prisutni veliki transakcijski izdaci vezani uz kupoprodaju deviza i rizika povezanog s oscilacijama valutnih tečajeva.

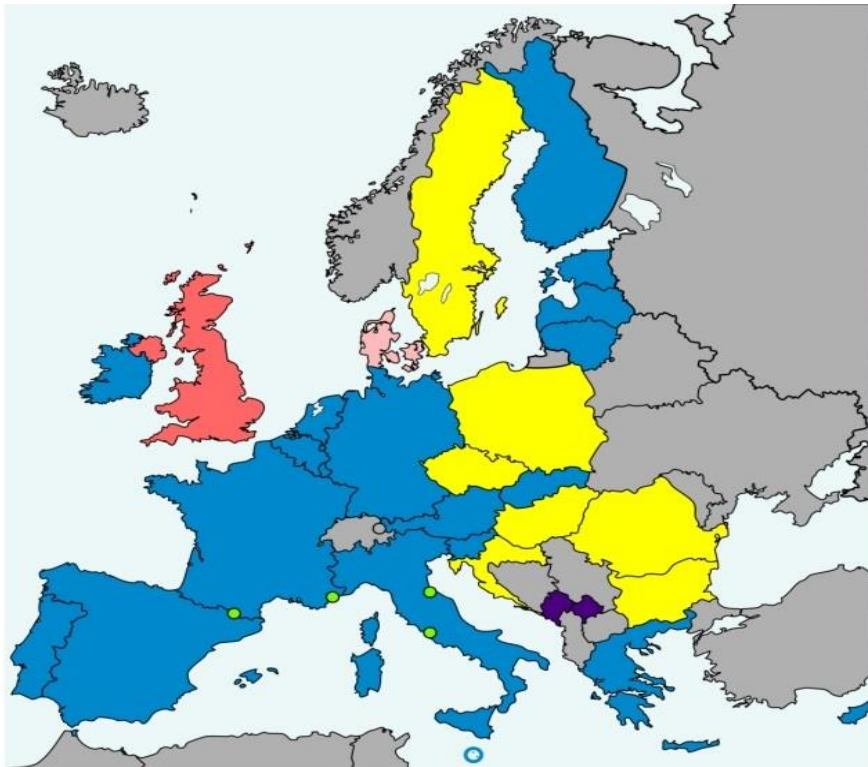
Izvješćem odbora za proučavanje EMU-a iz 1989. godine predloženo je jačanje unije u tri faze čime je naglašena potreba za većim usklađivanjem ekonomskih politika i za stvaranjem neovisne institucije odgovorne za provedbu monetarne politiku EMU-a – Europske središnje banke (ESB). (Europski parlament, 2021,(n.p.))

3.1. Pojam Europske novčane unije i eurozone

Novčana unija je pojam koji označava novčanu zajednicu dviju ili više država koje uz postojanje jedinstvenog tržišta, carinske unije, koriste zajedničku valutu ili uzajamno promjenjive valute s zadanim i bespovratno definiranim odnosom stranih valuta i bez fluktuacije istih, uz posve neovisne kapitalne tokove i jedinstveni platni promet. U užem smislu, monetarna unija označava centralizirano donošenje odluka monetarne politike i činjenicu da države članice ne mogu samostalno provoditi vlastitu monetarnu politiku. Također, pojam monetarne unije podrazumijeva da sve članice moraju koristiti jednu, jedinstvenu i zajedničku valutu i imati zajedničku središnju banku. Tako su u Europskoj ekonomskoj i monetarnoj uniji, u kojoj su države članice dobrovoljno napustile svoje prijašnje nacionalne valute i preuzele euro, uz nacionalne središnje banke osnovale i Europsku središnju banku čiji je zadatak voditi jedinstvenu monetarnu politiku na cijelom području monetarne unije. Stoga Ekonomska i monetarna unija predstavlja najviši oblik gospodarske suradnje i okruženje u kojemu nema nikakvih uvjeta naplate, a tečajevi valuta članica su permanentno utvrđeni, dok se prema ostalim zemljama ostavlja tzv. „fleksibilno fluktuiranje“.

„Sve su države članice Europske unije dio ekonomske i monetarne unije te usklađuju svoje ekonomske politike kako bi pridonijele ekonomskim ciljevima Europske unije. Međutim, dio država članica otišao je korak dalje i zamijenio svoje nacionalne valute jedinstvenom valutom euro. Te države članice čine euro-zonu ili europodručje.“ (Europska komisija, (n.d.))

Slika 1. - zemlje članice EU i EMU

Izvor: preuzeto u cijelosti (Kotarski, 2015:10)

Plavom bojom na karti označene su zemlje pripadnice europodručja, dok su žutom bojom označene pripadnice EU, ali ne i EMU. Ljubičastom bojom označene su Crna Gora i Kosovo koje nisu članice EU, ali koriste euro kao službenu valutu. Crvenom bojom označeno je Ujedinjeno Kraljevstvo kao država koja je napustila EU 31.siječnja 2020. te ružičastom Kraljevina Danska kao članica EU koja je ugovorila izuzeće od eura zbog čega nema obvezu uvesti ga. Zelenim točkama na karti označeni su gradovi koji koriste euro prema sklopljenom sporazumu sa EU, dok su sivom bojom označene preostale okolne države koje nisu članice EU i ne koriste euro, ali EU trenutno vodi pregovore sa Crnom Gorom, Srbijom i Turskom, dok su Albanija i Sjeverna Makedonija zemlje kandidatkinje za članstvo u EU.

3.2. Razlozi nastanka i faze stvaranja Europske monetarne unije

Uvođenjem Europske monetarne unije htio se ostvariti cilj osiguranja stabilnog deviznog tečaja i konvergencije europskih monetarnih politika, tj. razvoj integracija i veću kvalitetu međunarodnih monetarnih odnosa.

U prosincu 1989. Europsko vijeće u Strasbourgu saziva međunarodnu sjednicu u svrhu utvrđivanja potrebnih izmjena kako bi se ostvario EMU. Međuvladina sjednica dovodi do donošenja Ugovora o Europskoj uniji koji je formalno prihvaćen na Europskom vijeću u Maastrichtu u prosincu 1991. te stupio na snagu 1. studenog 1993. „Ugovorom je predviđeno uvođenje ekonomske i monetarne unije u tri faze čije su najznačajnije aktivnosti bile sljedeće:

prva faza (od 1. srpnja 1990. do 31. prosinca 1993.):

- ukidanje svih ograničenja u vidu kretanja kapitala između država članica.
- stvoreno je zajedničko tržište i omogućeno slobodno kretanje ljudi, kapitala, roba i usluga- povećana suradnja središnjih banaka država članica
- koordinacija ekonomskih, financijskih i monetarnih politika
- utvrđeni Maastrichtskih kriteriji konvergencije

2. druga faza (od 1. siječnja 1994. do 31. prosinca 1998.):

- osmišljena kao prijelazna faza
- konvergencija ekonomskih politika država članica i jačanje suradnje među nacionalnim središnjim bankama država članica.
- Donesena odluka o imenu valute - euro
- Postavljeni temelji Europske monetarne unije
- Usklađivanje monetarnih politika institucionalizirano je uspostavljanjem Europskog monetarnog instituta (EMI), čije su zadaće bile jačanje suradnje među nacionalnim središnjim bankama i provođenje potrebnih priprema za uvođenje jedinstvene valute. Nacionalne središnje banke trebale su u toj fazi postati neovisne.
- Zabranjena financiranja proračunskih deficita iz monetarnih izvora
- Jačanje gospodarske konvergencije
- Izvršene pripreme radnje za treću fazu
- Prihvaćeno da jedanaest zemalja ispunjava uvjete za pristupanje u treću fazu (Belgija, Španjolska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Austrija, Portugal i Finska, a nedugo zatim i Grčka)

3. treća faza (koja je započela 1. siječnja 1999. do 1. siječnja 2002.):

- provedba zajedničke monetarne politike u okviru Euro-sustava
- fiksiranje deviznog tečaja u odnosu na euro
- postupna konverzija i uvođenje novčanica i kovanica eura u svim državama članicama euro-područja
- Primjena jedinstvene monetarne politike Europske središnje banke
- Prijelaz u treću fazu ovisio je o postizanju visokog stupnja trajne konvergencije koja se mjerila prema nizu kriterija utvrđenih Ugovorima.“ (Europski parlament, 2021: n.p.)

3.3. Ekonomski i pravni okviri

Pojavom carinske unije uklonjene su prepreke između zemalja članica unije, tržišta roba i usluga su povezana, pri čemu nisu spriječene različite novčane promjene koje mogu uzrokovati prepreke izraženije od trošarina. Naime, smanjenje vrijednosti nacionalne valute jedne države članice carinske unije jednaka je nametnutim posljedicama carinske tarife svih uvezenih proizvoda i obrnuto, povećanje vrijednosti nacionalne valute jedne države članice carinske unije uzrokuje smanjenje izvoza i stimuliranje uvoza. I u prvom i u drugom slučaju, tj. smanjenjem ili povećanjem vrijednosti neke od nacionalnih valuta, moguća je pojava rizika promjene u slučaju prodaje na kredit.

3.4. Teorija optimalnog valutnog područja

Optimalno valutno područje je krovni pojam koji predstavlja geografsko područje koje čini nekoliko nacionalnih valutnih područja, koja su prihvatila jednu, zajedničku i jedinstvenu valutu i zajedničku monetarnu politiku čije provođenje omogućuje lakše ostvarenje istih zajedničkih ciljeva. Činjenica da cijelo područje dijeli jednu zajedničku valutu rezultiralo bi maksimiziranom ekonomskom učinkovitosti. Teorija optimalnog valutnog područja je često korištena kako bi se utvrdilo je li određeno područje spremno postati područje jedne valute, što je jedna od posljednjih faza ekonomske integracije. Jedan od uvjeta koji omogućuju

postojanje jednog valutnog područja je nesmetano kretanje kapitala i potpuno usklađena financijska tržišta uz pretpostavku čvrstih i fiksiranih deviznih tečajeva.

Teorija optimalnog valutnog područja, čiji je utemeljitelj Robert Mundell, utemeljena je na optimalnoj kombinaciji optimalnog i fluktuirajućeg deviznog tečaja, a čiji je temeljni cilj puna zaposlenost, smanjena inflacija i ravnoteža platne bilance. Ona pokušava argumentirati zbog čega bi uopće pojedine države pristupile monetarnoj uniji i na taj se način odrekle svog monetarnog suvereniteta te na koji način bi dobile najviše koristi, a na koji način bi se to pokazalo kao neisplativo.

Kako bi neko valutno područje ili monetarna unija uspješno funkcionirala, potrebno je zadovoljiti određene kriterije kao što su fleksibilnost plaća i cijena, visoka mobilnost faktora proizvodnje, diverzifikacija proizvodnje i potrošnje, tj. ukupnog gospodarstva, visoki stupanj usklađivanja tehnologija, politička integracija, fiskalna i financijska integracija, stupanj otvorenosti ekonomije i sličnost u stopama inflacije.

4. Monetarna politika Europske unije

Dio ekonomske politike koji je pod utjecajem središnje banke koja kontrolira ukupnu agregatnu količinu novca u opticaju u namjeri postizanja ciljeva kao što su stabilnost cijena i deviznog tečaja, osiguranje pune zaposlenosti i gospodarskog rasta i visoke razine proizvodnje predstavlja monetarnu politiku. Glavni ciljevi monetarne politike su ekonomska likvidnost, monetarna ravnoteža i stabilnost nacionalne valute i deviznog tečaja. Uspješno i pravilno kontroliranje ukupne ponude novca rezultira dobrom koordinacijom monetarne politike i ostalih ekonomskih politika kao što su fiskalna politika, politika cijena, tržišta rada, vanjsko trgovinska politika, politika socijalne sigurnosti itd.

Monetarnu politiku također je moguće definirati kao usmjeravanje gospodarskih tijekova posredstvom odgovarajućih monetarnih instrumenata čime se omogućuje opskrbljivanje ukupne ponude novcem u mjeri u kojoj je to potrebno kako bi se omogućila neometana plaćanja. Time se osigurava odvijanje realnih i novčanih tijekova kao i kružno kretanje dohotka. U nastavku slika br. 2. prikazuje koje ekonomske politike su pod ovlašću Monetarne i Ekonomske unije, što su zadaci svake od tih politika te tko njome upravlja.

Slika 2. – Nadležnost monetarne i ekonomske unije

PREGLED EKONOMSKE I MONETARNE UNIJE (EMU)				
	Monetarna unija		Ekonomska unija	
	Monetarna politika	Fiskalna politika		Kreiranje gospodarskih politika
Što je njome obuhvaćeno?	Što je njome obuhvaćeno? Stabilnost cijena: utvrđivanje kamatnih stopa za europodručje kako bi se inflacija održala ispod 2 %. ---- Optjecaj novčanica i kovanica eura.	Javne financije (razine rashoda i posuđivanja nacionalnih vlada)	Oporezivanje (državni prihodi)	Odluke povezane s obrazovnim sustavima, tržištima rada, mirovinama...
Tko njome upravlja?	Europska središnja banka (ESB) utvrđuje kamatne stope i tiska novčanice eura. ---- Nacionalne vlade izdaju kovanice eura u količinama koje je odobrio ESB.	Odgovornost nacionalnih vlada ---- EU provodi zajednička pravila o nacionalnim deficitima/dugovima	Odgovornost nacionalnih vlada	Odgovornost nacionalnih vlada. ---- EU koordinira i donosi preporuke u okviru Europskog semestra.

Izvor: preuzeto u cijelosti (Europska komisija, 2014:8)

Slika 1. daje pregled obuhvata i nadležnih tijela za upravljanje ekonomskom i monetarnom politikom Europske unije. Ekonomska i monetarna unija je zajednički naziv kojim su objedinjene politike kojima je svrha podupirati rast EU-a i ojačati stabilnost eura. Monetarna unija, koja obuhvaća monetarnu politiku pod ingerencijom ESB-a i Ekonomska unija koju čine porezna politika i usvajanje ekonomskih politika za koju je odgovorna nacionalna vlada svake pojedine pripadnice unije, a čije strategije utječu na sve zemlje EU.

Monetarna politika postavljena je i provodi se kroz središnju banku. Isto tako, monetarna suverenost države izražena je kroz središnju banku koja brine o interesima nacionalne ekonomije tijekom emisije novca čime je određena njena uloga u monetarnom sustavu.

Monetarna politika je nadnacionalna, što znači da su ju uvele sve središnje banke u svrhu poduzimanja radnji i djelovanja u skladu sa otvorenom tržišnom ekonomijom prema nečlanicama EU. U samim začetcima europskih integracija, tijekom 1950-ih godina, teško su se mogle predvidjeti sve konkretne mjere monetarne politike zbog usmjerenosti ciljeva monetarne politike prema zajedničkom tržištu umjesto i na ekonomsku i monetarnu uniju. Iz tog razloga svaka je država trebala osigurati vrijednost, jednakost i paritet svoje nacionalne valute određenom količinom zlata.

Budući da je vrijednost plemenitih metala u to vrijeme bila mala, prekogranične uplate bile su regulirane češće u dolaru nego li u zlatu. Zbog toga se 1960-ih godina prešlo u režim američkog dolara. Kako je valutno tržište novčanicama zemalja članica Europske zajednice funkcioniralo na temelju kotacija u dolarima, razvijanjem Europskog monetarnog mehanizma zemlje pripadnice pokušale su prihvatiti odgovornost nad novčanim transakcijama u Europi i osigurati samostalniji status u usporedbi sa Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), tj. američkim dolarom.

Europski monetarni mehanizam nadovezivao se na Njemačku i njenu marku, koja je obnašala vlastitu i neovisnu monetarnu politiku, za razliku od ostalih zemalja članica koje su većinom samo slijedile njenu strategiju i na taj način bile izložene tržišnim rizicima. Tadašnja „monetarna unija“ bila je prilično učinkovita, no unatoč tome nestabilna. Takav scenarij ipak je omogućio stjecanje određenih iskustava koja su imala za posljedicu etapni prijelaz na aktualni režim koji je uključivao novu i autentičnu valutu.

Drugi pokušaj stvaranja ekonomske i monetarne unije bio je uspješan zbog jačeg unutarnjeg tržišta i ukinutih prepreka u vanjsko trgovinskoj politici, omogućene nadnacionalne politike i usklađenih potrebnih mjera i politika, pogotovo jedinstvene monetarne politike.

4.1. Instrumenti monetarne politike

Mehanizmima djelovanja monetarne politike europska središnja banka izvršava svoju primarnu svrhu, tj. održavanje cjenovne stabilnosti. Konstantnost tržišne vrijednosti u europskoj monetarnoj uniji ostvaruje se služeći se instrumentima i mjerama koje utječu na stabilnost eura. Poštujući Ugovor o funkcioniranju Europske unije, instrumenti provedbe jedinstvene monetarne politike moraju biti u skladu s načelima otvorene tržišne ekonomije slobodne konkurencije. Europska središnja banka kontrolira ukupnu ponudu novca i ravnotežnu kamatnu stopu u cijeloj monetarnoj uniji te provodi monetarnu politiku koristeći tri glavna instrumenta:

1. Stalnih olakšica – stalno raspoloživih mogućnosti

„Stalno raspoložive mogućnosti posuđivanja i deponiranja omogućuju kreditnim institucijama da na vlastitu inicijativu posuđuju ili deponiraju sredstva uz prekonoćno dospijeće.“ (HNB, 2016) Stalne olakšice omogućuju financijsku dostatnost uzrokovanu s neravnotežom bankarskih trezora. One generiraju i ublažavaju dnevnu ili prekonoćnu likvidnost te ograničavaju kretanje dnevnih kamatnih stopa. Prema tome, ako banka na raspolaganju nema dovoljno financijskih sredstava, ima mogućnost doći do dodatnih izvora prihoda uz kamatnu stopu višu od one na kreditnom tržištu, što predstavlja olakšicu marginalnog zajma, a ako banke imaju višak kapitala, mogu svoj kapital pozicionirati središnjoj banci po kamatnoj stopi nižoj od tržišne koristeći založne povlastice. (Kandžija, 2011) Te dvije stope dio su upravljačkih stopa središnje banke.

U ustaljene pogodnosti kreditiranja ubrajaju se lombardni krediti, financijski depoziti i unutar dnevni krediti. Uporabom stalnih olakšica postiže se ravnoteža i ostvaruje se potrebna likvidnost banaka.

2. Operacija na otvorenom tržištu

Najčešće korišteni instrumenti monetarne politike u suvremenim monetarnim unijama. Prema Kandžiji (2011), ove radnje su za središnju banku u potpunosti diskrecijske, a utječu na trenutnu financijsku dostatnost bankovnog sustava trgovanjem određenog tipa imovine kao što su vrijednosni papiri, obveznice, devize itd. na novčanom tržištu, tj. na izdavanje zajmova bankama i pribavljanje novčanih sredstava od poslovnih banaka te promjenu kamata na financijskom tržištu regulirajući cijenu i/ili koncentraciju ukupne ponude novca poslovnih banaka na računu centralne banke. Kupnjom, plaćanjem ili izdavanjem zajmova bankama, centralna banka provodi ekspanzivnu politiku, tj. povećava količinu novčane mase na tržištu,

a prodajom imovine, naplatom i povlačenjem količine novca u optjecaju provodi restriktivnu monetarnu politiku te tako umanjuje količinu novca u privredi.

Koristeći se operacijama otvorenog tržišta centralna banka također ima ovlasti utjecati i na kreditni potencijal ostalih članica monetarne unije, pa tako se kupnjom vrijednosnih papira emitira količina ukupne ponude kapitala u domaćem prometu, dok se prodajom financijskih instrumenata smanjuje i potiskuje količina agregatne ponude novca u optjecaju. Tako je manipuliranje i vješto upravljanje kamatnim stopama i općenito nastojanje ostvarivanja monetarnih „ciljeva moguće kroz glavne operacije refinanciranja, dugoročne operacije refinanciranja, operacije finog podešavanja i strukturalne operacije.“ (Kandžija, 2011: 1005)

Ovakve operacije sa sobom povlače višestruke prednosti u odnosu na druge politike. Može ih se vrlo lako kontrolirati, prilagodljive su i lako se primjenjuju. HNB intervencije na otvorenom tržištu provodi sukladno vlastitoj inicijativi prateći prethodno predstavljenom programu ili prema potrebi. Osnovna uloga operacija na otvorenom tržištu je neutraliziranje značajnijih oscilacija kamatnih stopa na novčanom tržištu.

3. Minimalnih obveznih rezervi

Obvezne rezerve su minimalni iznos pričuva, tj. određenu najmanju količinu primljenih financijskih sredstava kojeg kreditne institucije u državama članicama europske monetarne unije imaju obavezu čuvati na posebnim računima europske središnje banke kao i u nacionalnim središnjim bankama u svrhu mogućnosti provođenja zajedničke monetarne politike. Najniža razina neizostavnih pričuva banaka definira se za vremenski period od 30 dana, a visina pričuva utvrđuje se na osnovi bilance banke unaprijed za nadolazećih 30 dana, tj. prije početka razdoblja održavanja. Sustav minimalnih pričuva, prema Komorčecu (2003), ima svrhu omogućiti stabilizaciju kamatne stope na financijskom tržištu te postizanja ili generiranja strukturne likvidnosti.

Perišin (2001) naglašava kako nacionalna središnja banka ima obavezu plaćanja kamata na izdvojenu razinu pričuva (tzv. stopa remuneracije) i to u visini kamatnjaka propisanog od strane Europske centralne banke.

Ukupna razina minimalnih rezervi sastoji se od gotovinskih sredstava koji su u vlasništvu banke i koji su fizički pohranjeni u trezoru banke te iznosa stanja banke na računu te banke kod Središnje banke. Banke nisu obvezne tu razinu financijskih sredstava držati na svojim tekućim računima kod središnje banke svaki dan i u svakom trenutku, već se trebaju pobrinuti

da u skladu sa odlukama središnje banke o visini minimalnih rezervi bude prosječna razina njihovih rezervi na njihovim vlastitim računima.

Činjenica da banke mogu privremeno same mijenjati razinu pričuva omogućuje im brzo reagiranje na promjene na novčanom tržištu na način da dodajući sredstva svojim minimalnim rezervama ili povlačeći sredstva iz tih rezervi izravno doprinose stabilizaciji kamatnih stopa po kojima banke jedna drugoj međusobno osiguravaju financijske zajmove. Europska središnja banka je 18. siječnja 2012. godine stopu minimalne rezerve smanjila sa 2 % na 1 % sa namjerom da na taj način poveća bankarsku likvidnost i njihovu kreditnu aktivnost, dok je u Republici Hrvatskoj dana 23. ožujka 2020. godine. Savjet Hrvatske narodne banke usvojio uredbu o izmjenama Odluke o obveznoj pričuvi kojom je postotak obveznih rezervi smanjen za 3%, tj. sa 12 % na 9 %. Stopa obvezne pričuve snižena je s namjerom postizanja veće kapitaliziranosti kako bi prvo poslovnim bankama, a zatim i gospodarstvu olakšala kriznu situaciju u kojoj se gospodarstvo trenutno nalazi izazvano pandemijom COVID-19 virusa.

Spomenutom izmjenom stope minimalne razine pričuva HNB se istovremeno i nastoji izjednačiti svojim sustavom obveznih pričuva sustavu Europske središnje banke, na koji u potpunosti prelazi 2023. godine zajedno sa uvođenjem eura kao službene nacionalne valute na svom teritoriju.

Cilj minimalnih obveznih rezervi je stabilizacija kamatnih stopa na tržištu, sprječavanje nedostatka likvidnosti i neometano odvijanje platnog prometa u državi članici monetarne unije. Središnja banka svoje ciljeve ostvaruje reguliranjem visine obveznih pričuva i njihovom kamatom uz pravo da one institucije koje ignoriraju njene odluke po svojoj dužnosti kontrolira te prema potrebi na odgovarajući način i kazni naplatom dodatnih kamata tzv. penalizirajuće kamate.

Središnja banka izbjegava uporabu instrumenta povećanja minimalne razine obveznih pričuva jer bi to moglo uzrokovati probleme sa likvidnosti za one banke koje imaju nisku razinu obveznih pričuva već češće koristi operacije na otvorenom tržištu tj. kupnju i prodaju državnih obveznica kao način provedbe svoje monetarne politike.

Ova tri glavna mehanizma djelovanja pospješuju povećanje ili smanjenje opće bankarske kapitaliziranosti u europodručju i na taj način određuju cijene.

Ostale, nestandardne mjere monetarne politike čine instrumenti kao što su izravne monetarne transakcije, smjernice buduće monetarne politike, operacije dugoročnijeg refinanciranja i program kupnje vrijednosnih papira.

4.2. Upravljanje monetarnom unijom

Upravljanje Ekonomskom i monetarnom unijom nije dužnost samo jedne europske institucije, već je odgovornost svih država članica i institucija Europske unije što govori da je unutar nje prisutan jedinstveni nadzorni mehanizam. Iako unutar same monetarne unije ne postoji niti jedna institucija čija je dužnost upravljanje ekonomskom politikom, odgovornost o monetarnoj politici unije je, raspodijeljena na više njih, dok zemlje izvan euro-zone i njihove monetarne politike nisu pod ovlasti tih institucija. Iako su za vodstvo unije većinom ovlaštene države članice, nacionalne vlade unatoč tomu moraju uskladiti svoje vlastite politike kako bi se ispunili kolektivni partnerski ciljevi stabilnosti, rasta i zapošljavanja.

Efikasno upravljanje unijom važno je zbog mogućnosti iskorištenja svih prednosti uzrokovanih uvođenjem jedinstvene valute, stoga se europodručje i upravljanje njime može razlikovati od upravljanja ostatkom Europske unije, pogotovo u području ekonomske i monetarne i politike kao i u dijelovima EU koji još nisu dio i njene ekonomske i monetarne unije.

Ekonomska i monetarna unija temelji se na postojanju zajedničkog unutarnjeg tržišta koje joj osigurava djelotvorno i kvalitetno funkcioniranje. Iako zajedničko unutarnje tržište još uvijek nije potpuno zaokruženo, kompletirano i implementirano, takvo nastojanje industrije zemalja članica da se to i do kraja ostvari dodatno otežavaju i onemogućuju neprestane fluktuacije tečaja između valuta okolnih zemalja.

Za upravljanje monetarnom politikom Europske ekonomske i monetarne unije zadužen je Euro-sustav koji se sastoji od Europske središnje banke, koja je glavna upravljačka institucija, te svih nacionalnih središnjih banaka država članica ekonomske i monetarne unije.

Malo preciznije, upravljačka tijela unutar same središnje banke su Opće vijeće, Upravno vijeće i Izvršni odbor. Sve ove upravljačke institucije istovremeno rukovode i Europskim sustavom središnjih banaka (zajednice Europske središnje banke i nacionalnih središnjih banaka svih članica EU-a nevezano uz činjenicu jesu li članice europodručja ili nisu) i Euro-sustavom (zajednicom Europske središnje banke i nacionalnih središnjih banaka zemalja u sustavu eura) te utvrđuju monetarnu politiku za cijelu euro-zonu, čineći na taj način jedinstveno monetarno tijelo s jedinstvenom monetarnom politikom.

Međusobno usklađivanje i organizacija nacionalnih politika omogućena je uporabom monetarnih instrumenata i mjera pri čemu najveću ulogu igra Pakt o stabilnosti i rastu koji je

dogovor država članica EU-a sa svrhom sprječavanja fiskalnih politika zemalja u potencijalnom kretanju u krivim smjerovima koji su suprotni željenim ishodima EU.

5. Europska monetarna unija

Vujčić (2003) navodi kako je novčano ujedinjenje zemalja EU u više svojih segmenata jedinstveno u usporedbi sa povezivanjem ostalih dijelova ekonomija. Primjerice, dok su ostali dijelovi gospodarstva bilježili gotovo neprekidan rast unatoč povremenim krizama, monetarna je integracija više puta rezultirala neadekvatnim ishodima. Razlog tomu je jer su nacionalna tijela monetarnu politiku povremeno upotrebljavale kao sredstvo utjecaja na drugim članicama kao i zbog toga jer su neke zemlje odabirale radikalno različite uloge monetarnim vlastima, ostvarenje monetarne unije činilo se malo vjerojatnim. (Vujčić, 2003)

5.1. Ustroj ESB-a

Prema Vukić (2018) Europska središnja banka je samostalna i neovisna institucija Europske unije koja provodi europsku monetarnu politiku. Upravlja monetarnom unijom u suradnji s nacionalnim središnjim bankama, upravlja eurom i održava cjenovnu stabilnost. „Strategija monetarne politike ESB-a predstavlja jedan cjeloviti okvir u kome se donose odluke o razini kamatnih stopa.“ (Vukić, 2018:55). Sastoji se od Upravnog vijeća, Izvršnog odbora i Općeg vijeća.

Upravno vijeće – „je krovno tijelo ESB-a, a čine ga članovi izvršnog odbora ESB-a i guverneri nacionalnih središnjih banaka. Sastanci Upravnog vijeća održavaju se desetak puta godišnje i imaju obilježje velike tajnosti. Njegove temeljne nadležnosti su određivanje tečaja monetarne politike i donošenje ključnih odluka potrebnih za funkcioniranje EMU-a, izdavanje dozvola za emitiranje novčanica, uključujući i odluke koje se donose za srednjoročne monetarne ciljeve, određivanje kamatnih stopa, držanje monetarnih pričuva, donošenje posebnih akata o unutrašnjoj organizaciji i njenim organima odlučivanja“ (Vukić, 2018:51). Radošević (2018) navodi da je upravo upravno vijeće odgovorno za usvajanje uputa i izdavanje direktiva nužnih za izvršenje ciljeva dodijeljenih Euro-sustavu.

Izvršni odbor – prema tvrdnji Vukić (2018) „čine ga predsjednik, njegov zamjenik i ostala četiri člana predložena od država članica Europske unije. Temeljne nadležnosti Izvršnog odbora se ogledaju kroz izvršavanje monetarne politike u skladu sa smjernicama i strateškim odlukama Upravnog vijeća, pripremanje sjednica Upravnog vijeća, davanje naputaka nacionalnim središnjim bankama, izvršenje tekućih aktivnosti itd. u načelu Izvršni odbor predstavlja glavno izvršno tijelo ESB-a.“ (Vukić, 2018:51) Radošević (2018) iznosi kako

izvršni odbor prema odlukama Upravnog vijeća provodi monetarnu politiku te daje naputke nacionalnim središnjim bankama euro područja. Uz, navedeno, odgovoran je za svakodnevno poslovanje ESB-a i obavljanje zadataka koje mu je povjereno od strane Upravnog vijeća. (Radošević, 2018)

Opće vijeće – prema Vukiću (2018), treći po važnosti organ Europske središnje banke je Generalno ili opće vijeće kojega čine predsjednik i zamjenik predsjednika ESB-a zajedno sa guvernerima nacionalnih središnjih banaka država članica Europske unije. Temeljni zadaci općeg vijeća su više su tehničke naravi i ogledaju se kroz: donošenje određenih pravila i normativa knjigovodstava i financijskog izvještavanja o izvršenim operacijama ESB-a, poduzimanju mjera vezanih za upis kapitala, pripremama za fiksiranje deviznih tečajeva valuta članica u odnosu na euro i sl. (Vukić,2018:52) Opće vijeće bit' će rasformirano nakon što sve zemlje članice EU-a uvedu euro kao svoju zajedničku i jedinu službenu valutu plaćanja.

5.2. Kriteriji za članstvo

U početnoj fazi stvaranja Europske monetarne unije (koja je trajala od srpnja 1990.godine do studenog 1993. godine), točnije 1992. godine sklopljen je Maastrichtski sporazum kojim su bili određeni parametri koje je bilo neophodno zadovoljiti kako bi se stekao uvjet ulaska u monetarnu uniju. Ti kriteriji prema mjestu njihova sklapanja nazivaju se Maastrichtskim kriterijima ili kriterijima približavanja tj. kriterijima konvergencije zemalja članica u jednu jedinstvenu uniju, EMU-u. „Prilikom procjenjivanja usklađenosti ekonomija država članica s potrebnim zahtjevima Europske unije promatra pet temeljnih kriterija konvergencije:

1. **stabilnost cijena** – nove države članice moraju uskladiti svoje stope inflacije ispod 1,5 % od prosjeka tri pripadnice unije s najuspješnijim pokazateljima tržišnih vrijednosti u periodu od jedne godine prije utvrđivanja ove usklađenosti, pri čemu se kretanje cijena ocjenjuje temeljem uvjeta ponude i potražnje.
2. **vladin dug i proračunski deficit** – nove članice moraju ispunjavati zahtjeve fiskalne discipline, tako da im je koeficijent proračunskog deficita u odnosu na BDP ispod 3 %, a koeficijent vladinog duga u odnosu na BDP do 60 %, osim ako se koeficijent kontinuirano smanjuje i ima trend smanjenja prema referentnim vrijednostima. ESB analizira ključne pokazatelje fiskalnog razvoja fokusirajući se na međuovisnost duga i deficita.

3. **mehanizam deviznog tečaja** – nove članice u razdoblju od dvije godine prije procjene konvergencije od strane Europske središnje banke moraju imati stabilne pokazatelje deviznog tečaja bez nekih naročitih devalvacija prema euru, zatim postojanja razlika između kratkoročne kamatne stope prema zoni eura.
4. **dugoročna kamatna stopa** – potencijalne nove članice pristupnice imaju obvezu voditi računa o visini dugoročnih kamatnih stopa. Nova država pristupnica treba posjedovati prosječnu nominalnu dugoročnu kamatnu stopu nižu od 2% u odnosu na prosjek tri najbolje države članice u smislu stabilnosti cijena u razdoblju od jedne godine od trenutka ocjenjivanja.
5. **pravna usklađenost** – je dodatni kriterij konvergencije za ulazak u treću fazu EMU-a. Naime, središnje banke članica su ključni partneri u sustavu europskog bankarstva i funkcioniraju na temelju instrukcija Europske središnje banke pri čemu je posebna pažnja posvećena prema neovisnosti središnjih banaka kroz njene oblike neovisnosti“. (Vukić,2018:44)

Kandžija i Cvečić (2008) navode neke dodatne kriterija konvergencije uz dodatne podjele istih, pa tako navode da se konvergencijski kriteriji dijele na nominalne, realne i dodatne. Tako bi u nominalne kriterije ulazili već ranije spomenuti inflacijski kriterij, kamatni kriterij, fiskalni kriterij – deficit proračuna i tečajni kriterij, dok pod kriterij realne konvergencije svrstavaju rast nacionalne privrede, a u dodatne kriterije konvergencije smjestili bi se kriterij stabilnosti cijena i stabilnosti domaće valute te poštivanje pravnih propisa o financijskim institucijama.

Kriteriji nominalne konvergencije analizirane su kvalitete pojedinih zemalja potencijalnih pristupnica koje su dobivene kombinacijom vlastite monetarne i fiskalne politike potencijalne članice. Sukladno tomu, inflacijski, kamatni i tečajni kriterij mogli bi se svrstati u monetarne nominalne kriterije konvergencije, dok bi kriterij deficita i nacionalnog duga bili fiskalni nominalni kriteriji konvergencije. Kandžija i Cvečić (2008)

Isto tako, Ugovor o EU, u kojemu su navedeni spomenuti kriteriji, upućuje na pojavu dodatnih kriterija konvergencije kao što je pozicija tekuće bilance plaćanja te razvoj jediničnih troškova rada i ostalih cjenovnih pokazatelja. (ECB, (n.d.))

„Mnogi teoretičari smatraju kako kriteriji nominalne konvergencije ne odražavaju potrebu održive realne (strukturne) konvergencije među gospodarstvima članica, nego ističu da je za zemlju koja želi uvesti euro bitno ostvariti realnu konvergenciju jer nominalna konvergencija

ne garantira dugoročni gospodarski rast svih članica, niti ukupno pozitivne učinke formiranja unije. Prerani ulazak slabije razvijenih zemalja u monetarnu uniju može izazvati dublju divergenciju, tj. zaostajanje za razvijenijim članicama.“ (Kandžija, 2008:194-195)

5.3. Troškovi i koristi ulaska u monetarnu uniju

Pristupanje monetarnoj uniji sa sobom donosi višestruke prednosti, ali i troškove. U stvarnosti omjer koristi nad troškovima ovisi o mogućnosti deviznog tečaja za raspršivanjem simetričnih šokova te disbalansima koji zahvaćaju devizna tržišta. Konkretno, kada se radi o Europskoj uniji, u nadolazećem razdoblju troškovi i koristi ulaska u ekonomsku i monetarnu uniju će uvelike ovisiti i reflektirati nastavak samog tijeka ekonomske integracije.

Kandžija (2011) navodi kako se nedostaci uporabe zajedničkog novca ponajprije referiraju na prijelaznu fazu i njeno finalno stanje, a uzrokovani su izostankom djelovanja ekonomske politike, javnih prihoda i promjene položaja valute. Takvih nedostataka je mnogo, a najzastupljeniji su:

- „tranzicijska nestabilnost,
- nestajanje instrumenata deviznog tečaja,
- gubitak autonomije monetarnih politika,
- gašenje emisijske dobiti,
- nestabilnost emisije međunarodne valute.“ (Kandžija, 2011:980)

„Koristi jedinstvene valute vidljive su prvenstveno na mikrorazini: ukidanje izravnih transakcijskih troškova konverzije valuta, troškovi platnog prometa, neizravne koristi zbog veće usporedivosti cijena, smanjenje neizvjesnosti zbog kredibilnog fiksiranja tečajeva itd. Veća izvjesnost u pogledu budućih cijena uslijed trajnog fiksiranja tečajeva doprinosi kvaliteti odluka o investicijama, proizvodnji, potrošnji itd.“ (Kandžija, 2011:980) U tom smislu, jedna od koristi je i u iskazivanju cijena roba i usluga na Europskom tržištu u nacionalnoj valuti što znači slabiju oscilaciju cijena, zatim odsustvo valutnog rizika za vanjski dug, jednostavnije kreditiranje deficita tekućeg računa međunarodnim deviznim pričuvama, ista zajednička valuta pogoduje povezivanju financijskih sustava što pozitivno utječe na njih uvećavajući njihovu likvidnost. „Jedinstvena valuta smatra se sredstvom ostvarenja svih očekivanih prednosti jedinstvenog tržišta jačanjem integracije tržišta roba, većom učinkovitošću i bržim rastom. Na dulji rok potiče se i zapošljavanje i bolja regionalna uravnoteženost.“ (Kandžija,2011:981)

Argumenti za prihvaćanje eura kao zajedničke valute kao i za njegovo neprihvaćanje su višestruki. Zsigurno da nakon detaljne analize svih čimbenika koji utječu na pogodnosti i manjkavost kod većine članica unije egzistira veća razina privlačnosti pristupanja Euro-sustavu i da evaluacija nekih određenih svojstava i karakteristika može za neke pristupnice biti isplativa, primjerena i održiva za ulazak u uniju, a za neke sasvim nedopustiva i kontraproduktivna.

6. Euro kao službena valuta EU

Euro (€) je vjerojatno najopipljivije obilježje Europske unije. On je jedinstvena valuta kojom se trenutno koristi 19 država članica EU-a, ili, drugim riječima, dvije trećine ukupnog stanovništva EU-a ujedinijenih u Euro-zonu ili europodručje. U ovom poglavlju biti će opisan izgled novčanica i kovanica eura, apoeni u kojima se euro pojavljuje, njegov prvi pojavni oblik kao i u kojim zemljama se već koristi kao zakonsko sredstvo plaćanja.

6.1. Osobine nadnacionalne valute

Euro, podijeljen na 100 centi, predstavlja drugu najčešće korištenu valutu na deviznom tržištu, odmah iza američkog dolara. On je službeno sredstvo plaćanja u državama kao što su Austrija, Belgija, Cipar, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Latvija, Luksemburg, Portugal, Litva, Malta, Njemačka, Nizozemska, Slovačka, Slovenija i Španjolska. Svim novčanicama i kovanicama eura dozvoljeno je koristiti se u svrhu plaćanja u svim zemljama u kojima je euro nadomjestio dotadašnje nacionalne valute.

Dok je vanjski izgled papirnatih novčanica u svim zemljama jednak, kovanice imaju službeni vizualni identitet s jedne, a nacionalni simbol s druge strane. Izvan sustava Europske unije postoje zemlje koje su kao svoje zakonsko sredstvo plaćanja uvele valutu eura bez prethodnog dogovora sa EU, na svoju inicijativu, kao što su Andora, San Marino, Monako, Crna Gora te Kosovo.

Svim kovanicama euro centa istovjetna je strana koja pokazuje njenu nominalnu vrijednost, tj. njen apoen, a na stražnjoj strani je otisak karte teritorija EU, dok je kasnije, na novijim primjercima kovanica, stara karta koja je oslikavala samo tadašnjih 15 članica EU-a, zamijenjena kartom Europe na kojoj su također vidljive i države izvan sastava EU-a poput Bjelorusije, Rusije, Turske, Ukrajine i Norveške.

Dizajn papirnih novčanica jednak je s obje strane, a izdaju se u vrijednostima od 200 €, 100 €, 50 €, 20 €, 10 €, i 5 €, iako je u optjecaju moguće naći i novčanice od 500 € čija emisija je prekinuta 27. travnja 2019. godine. Svaka pojedina vrijednost novčanice ima karakterističnu boju, dok prednje strane svih novčanica na sebi imaju otisnute prozore ili prolaze, a stražnja strana mostove koji odražavaju međusobnu povezanost između država u uniji.

Sam naziv valute, euro formalno je prihvaćen 16. prosinca 1995. u Madridu, a na financijsko tržište bio je prvo uveden u knjižnom obliku, tj. kao računovodstveni novac 1. siječnja 1999. godine nadomještajući izvornu europsku novčanu jedinicu – ECU u vrijednosti 1:1.

6.2. Proces uvođenja eura kao službene valute

Prema Strategiji za uvođenje eura kao službene valute u RH, osim o mogućnosti zemlje pristupnice da ispuni definirane uvjete, varira i o potpori ostalih zemalja pripadnica euro-područja prilikom pristupanja u valutni mehanizam ERM II. Slika 3. prikazuje Korake u procesu ulaska u Europsku monetarnu uniju i uvođenja eura kao nacionalne valute.

Slika 3. – Koraci u procesu uvođenja eura

Izvor: preuzeto u cijelosti (HNB, n.d.)

Uvođenju eura kao službene zajedničke valute prethodi članstvo u Europskoj uniji te ispunjavanje kriterija konvergencije, dok samo uvođenje simbolizira završnu, treću fazu pristupanja Ekonomskoj monetarnoj uniji. Premda formalno nisu definirani nikakvi kriteriji koje bi buduće članice pristupnice monetarne unije trebale zadovoljiti, u drugoj fazi su uvjeti itekako jasno određeni i navedeni u Ugovoru o funkcioniranju Europske unije. U postupku razmatranja svaka pojedina buduća članica EMU-a mora dokazati da je ostvarila zahtijevanu razinu kriterija konvergencije, čija procjena pokazuje ostvarenu stabilnost cijena i deviznog tečaj u odnosu na tečaj valute čijoj uniji želi pristupiti, u ovom slučaju na euro, održivosti javnih financija. Postignut uspjeh prema zadovoljenju kriterija pristupanja uniji odvojeno vrednuju Europska komisija i Europska središnja banka minimalno svake dvije godine ili po prijedlogu potencijalne buduće zemlje članice.

Prema zahtjevu Europske središnje banke, svaka članica s odstupanjem dužna je provesti minimalno dvije godine u tečajnom mehanizmu ERM II, tijekom čijeg vremena devizni tečaj nacionalne valute ne bi smio značajnije oscilirati u odnosu na euro. Vukić (2018) navodi da je na monetarnom tržištu Europske unije kreiran poseban model upravljanja, tzv. ERM II u cilju upravljanja deviznim tečajevima i regulacije ispunjavanja uvjeta za uključivanje u Europsku monetarnu uniju..

6.3. Upravljanje zajedničkom valutom

Novi mehanizam valutnog tečaja, ERM II, regulira uvjete pristupanja euro-zoni. Kao regulatorni mehanizam usvojen je od strane Europskog vijeća još 1998. godine, a operativni postupci su definirani u obliku šest međusobnih Sporazuma ESB-a i nacionalnih središnjih banaka zemalja van granica euro-zone, odnosno Švedske, Poljske, Republike Hrvatske, Bugarske, Rumunjske, Mađarske i Češke.

Regulatorni mehanizam ERM II je baziran na međusobnom odnosu pojedinih nacionalnih valuta i eura, ali uz utvrđeni stupanj prilagodljivosti u fluktuaciji razine tečaja. Sudjelovanje u ERM II regulatornom mehanizmu omogućava primjenjivanje propisanih reformi za učinkovitiju konvergenciju, dok dozvoljena razina prilagodljivosti dozvoljava vjerojatnost utjecaja nekih drugih vanjskih čimbenika kao što je učinak ekonomske politike.

„Model ERM-a II obuhvaća više deviznih tečajeva prisutnih u nekoj članici Europske unije, a njegovi temeljni instrumenti su:

- Fluktuirajuće granice za valute članica mehanizma u odnosu na euro $\pm 15\%$ - $\pm 2,25\%$,
- Kontrola razvoja ispunjavanja kriterija za članstvo u Euro-zoni – konvergencija i upravljanje deviznim rezervama,
- Mehanizam intervencije nacionalnih središnjih banaka i Europske središnje banke.“ (Vukić, 2018:111)

7. ANALIZA PROCESA ULASKA REPUBLIKE HRVATSKE U EUROPSKU MONETARNU UNIJU

Izlaskom Hrvatske iz pretjeranog deficita 2017. stečeni su normativi koji omogućuju Vladi Republike Hrvatske i HNB-u započinjanje procesa implementacije eura. Dužnost uvođenja eura preuzeta je samim pristupanjem EU i ratifikacijom Europskog ugovora, a krajem 2017. javnosti je prezentirana Eurostrategija – dokument koji prikazuje kako će Hrvatska od uvođenja eura imati veće koristi nego troškove. (Šonje, 2019)

7.1. Ispunjeni kriteriji konvergencije

Posljednja svjetska kriza rezultirala je usporavanjem dinamike ispunjavanja pojedinih kriterija konvergencije zbog oslabljenog gospodarstva i dodatnim zaduživanjem Republike Hrvatske. Potrebni uvjeti su sve do tada bili uspješno ispunjeni, osim tek pokojeg odstupanja izvan rubnih iznosa cjenovne stabilnosti dugoročne kamatne stope. Kriterij stabilnosti cijena službeno je tek odnedavno moguće izmjeriti jer Republika Hrvatska sudjeluje u tečajnom mehanizmu ERM II tek od 10. srpnja 2020. godine.

Prema HNB-u (n.d.) 2016. godine je Republika Hrvatska po prvi puta, od pristupanja Europskoj uniji, a vjerojatno i dulje, zadovoljila uvjete za usvajanje eura kao službene valute, a kriterij koji je zadnji po redu bio ispunjen je upravo onaj stabilnosti javnih financija i proračunskog deficita. „Kada su u pitanju ostali kriteriji, Hrvatska je uglavnom uspješna: stopa inflacije bila je niska u skladu s globalnim trendovima, kamatne stope na dugoročne državne obveznice posljednjih se godina nalaze na povijesno niskim razinama, dok devizni tečaj kune prema euru fluktuirao u relativno uskom rasponu.“ Postupkom pristupanja Hrvatske u Europski valutni sustav, tj. ERM II, ustanovljen je temeljni odnos unutar valuta od 7,53450 kuna za 1 €. To ne znači da je navedeni iznos tečaja fiksiran, već on i dalje može odstupati prema pravilima ERM-a II, u vrijednostima od +/- 15 %.

Upućenjem pisma intencije za prijelaz u tečajni sustav ERM II ostalim pripadnicama europodručja, Danskoj i tijelima EU te iznošenjem Akcijskog plana u kojemu je Republika Hrvatska pristala na provođenje dodatnih reformi, navedenim državama i institucijama, odobren je ulazak Republike Hrvatske u tečajni mehanizam ERM II, čime su stvoreni preduvjeti za finaliziranje trenutno najvećeg strateškog cilja, uvođenja eura kao zajedničke

valute. Za sada je predviđeno da 1. siječnja 2022. godine bude datum koji će označiti obavezno iskazivanje cijena roba i usluga za sve trgovce radi lakše prilagodbe kupaca i privikavanja novog sustava iskazivanja cijena i uspoređivanja vrijednosti pojedinih sličnih dobara, a da najraniji datum uvođenja eura kao obveznog sredstva plaćanja bude 1. siječnja 2023. godine. (Vlada Republike Hrvatske i HNB, 2020)

7.2. Prednosti i nedostaci uvođenja eura za domaće gospodarstvo

Na službenom predstavljanju Strategije za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj, kao primarna i ključna pogodnost bilo je izneseno poništenje tečajnog gubitka uzrokovanog fluktuacijama eura s kojim je domaća privreda u ovom trenutku iznimno suočena. Smatra se da će uvođenje eura ići u prilog osnaživanju trgovine s ostalim članicama, ali da će se reducirati i troškovi refinanciranja javnog duga koji nam je dugo bio najveća prepreka.

Stručna literatura navodi kako bi tečajni troškovi trebali skoro potpuno iščeznuti jer će sadašnji krediti u stranoj valuti na taj način postati dugovanja u domaćoj valuti, a nestaju i transakcijski troškovi zamjene domaće valute u novu. Isto tako, uvođenjem eura dolazi do izjednačavanja kamatnih stopa u RH s kamatnim stopama euro-zone što će na taj način posljedično rezultirati većom konkurentnošću domaće proizvodnje.

Uz navedeno, zamjena nacionalne valute zajedničkom donosi i promjene u dosadašnjem vođenju monetarne politike i ovlasti HNB-a. Na ovaj način Republika Hrvatska neminovno gubi dio vlastitog monetarnog suvereniteta te bi provođenje monetarne politike u potpunosti obnašala Europska centralna banka koja izvršava ukupnu monetarnu politiku za sve zemlje članice. „Provođenje zajedničke monetarne politike može se odraziti loše na gospodarstvo države ukoliko se nalazi u različitoj fazi poslovnog ciklusa od ostatka euro-zone. Zbog relativno lošijih makroekonomskih pokazatelja Hrvatske u odnosu na europodručje, naše gospodarstvo bi moglo pretrpjeti dodatne gubitke. Promjene u vođenju monetarne politike povezane su s promjenama vođenja fiskalne politike.“ (Orlović, 2018:n.p.)

7.3. Utjecaj uvođenja eura na gospodarstva usporedivih zemalja

Uveden 1999. godine, euro doprinosi snažnom rastu investicija financiranih zaduživanjem zbog tadašnjih niskih kamatnih stopa. Nakon financijske krize 2008. spomenuti dugovi postaju opterećenja zbog čega su neke zemlje primorane tražiti financijsku pomoć zbog usporavanja rasta. (Hina, 2019)

7.3.1. Slovenija

Prva država bivše Jugoslavije kojoj je pošlo za rukom postati dio EU, još je jednom prva kada se govori o ekonomskim integracijama. Prvog siječnja Slovenija je obilježila punih 14 godina otkako su svoju nacionalnu valutu „tolar“ zamijenili valutom eura, što je uvelike utjecalo na građane i ekonomiju. Na sreću, takav potez je za građane Slovenije imao puno više pozitivnih nego negativnih posljedica.

Ako je suditi prema izvještaju koji je proveo slovenski statistički ured, svakodnevni troškovi u vrijeme prelaska porasli su za 20,2 posto, ali su se uvećali i dohoci, i to za skoro 30 posto. (Republika Slovenija, Statični urad (n.d.)) Smatra se da je to uvelike pomoglo u poticanju gospodarstva i međunarodnoj trgovinskoj razmjeni budući da više nije bilo dodatnih troškova konverzije iz eura u tolar i obrnuto.

Implementiranje eura se značajno odrazilo i na kreditni rejting Slovenije, lokalnih trgovačkih društava i financijskih ustanova. Solventnost Slovenije dovedena je do stupnja koji je dopuštao iznimno male kamatne stope i očito prekomjerno kreditiranje, što je zaustavio dolazak svjetske financijske krize, a pogotovo recesije u euro-zoni. U to vrijeme je slovenski kreditni potencijal umanjen za četiri puta i krenuo se normalizirati uslijed novčane pomoći vlade posustalim bankama, krajem 2013. godine, a provedene su reforme na reduciranju državnog duga u BDP-u sa ciljem ustaljivanja državne potrošnje. (Hina, 2016)

7.3.2. Grčka

Grčka podnosi zahtjev za priključenje euro-zoni 1999. godine, a u siječnju 2001. joj se pridružuje. Nacionalna valuta, dragma zamijenjena je eurom u siječnju 2002. godine u omjeru 1 euro = 340,75 drahmi. Većina stanovništva Grčke 2005. godine je dala je prolaz uvođenja

eura kao nove grčke valute zato jer je u veljači iste godine vrijednost drahme slabila u odnosu na euro.

Skoro svaka članica euro-područja imala je faze tijekom kojih im je članstvo u monetarnoj uniji donosilo više dobrog nego lošega, no često su ta razdoblja bila zasjenjena razdobljem kada je članstvo otežavalo i sputavalo ekonomski napredak. Tako je Grčka, prvih par godina nakon ulaska u valutnu uniju bila na velikom dobitku, no od 2011. godine podnosi velike štete i gubitke. (Hina, 2019) Na navedeno je utjecao i istek roka za otplatu javnog duga MMF-u nakon čega je uslijedio i tehnički bankrot i velika mogućnost od napuštanja valutne unije. Grčka u međuvremenu nije napustila EMU, nego je uz pomoć raznih potpora napredovala, ali trenutni scenarij je vrlo sličan tadašnjem zbog brojnih negativnih učinaka još uvijek aktualne korona krize. (Kersan-Škabić, 2015)

7.3.3. Slovačka

Nakon prilagodbe slovačkog gospodarstva u tržišno i pristupanja EU, ulazak u EMU bio je značajan pomak prema integraciji. Kao jednome od najotvorenijih gospodarstava u EU, koje čak 80% vanjske trgovine ostvaruje trgovanjem sa ostalim članicama EU, očekivano, podrazumijeva prisutnost čestih međusobnih novčanih transakcija i konverzija u eurima.

Šuster (2006) navodi kako je Strategija usvajanja eura u Republici Slovačkoj prognozirala da će Slovačka moći ispuniti Maastrichtske kriterije tijekom 2007. godine, dok će se, pod uvjetom da su svi kriteriji poštovani, 2008. godine izvršiti ocjenjivanje konvergencije. U vezi toga, prognozirani je datum uvođenja eura bio 1. siječnja 2009. što je uspješno ostvareno.

Jedna od najozbiljnijih teškoća bila je ispunjenje fiskalnih kriterija reforme mirovinskog sustava, a neke su nastale i zbog visokih troškova izgradnje autocesta u 2005. i 2006. godine te problem državnog duga koji je 2005. godine, u vrijeme ulaska Slovačke u ERM II iznosio 34,1% BDP-a. (Drachal, 2012)

Prve prognoze u analiziranju prednosti i nedostataka slovačkog prelaska na zajedničku valutu i zajedničku monetarnu politiku bile su većinom pozitivne. Lalinsky (2010) piše kako unatoč tome što su tvrtke bile svjesne većeg rizika, euro nisu vidjele kao prijetnju, nego više kao šansu i izazov. Tijekom procedure u razdoblju pripreme, slovačka su poduzeća investirala znatno više od prosjeka EU.

Također, Lalinsky (2010) navodi „u razdoblju prijelaza na euro Slovačka je zabilježila dramatičan pad izvoza i industrijske proizvodnje. Indeks industrijske proizvodnje pao je za više od 16% u roku od mjesec dana (prosinac 2008.), indeks ukupnog izvoza snižen je za 36% u istom mjesecu.“ (Lalinsky, 2010: 11) Dramatičan pad ukupnih prihoda zabilježen početkom 2009. ublažio se tijekom iste godine. Nadalje, većina velikih industrija, izuzev rudarske, zabilježile su pad iz godine u godinu uzrokovan ukupnim visokim troškovima u prvom tromjesečju 2009. Zbog toga su rastući napori u smanjenju troškova bili popraćeni smanjivanjem troškova rada, posebice u prehrambenoj industriji.

Srednjoročne prognoze Narodne banke Slovenske već su 2010. predviđale postupni ekonomski oporavak aktivnosti kao rezultat rasta svjetske potražnje i povećanje stvarnog BDP-a slijedećih godina, a „krajem 2009. i početkom 2010. poduzeća bilježe dinamičniji rast narudžbi i očekivano brži oporavak izvoza.“ (Lalinsky, 2010:32)

Drachal (2012) prenosi rezultate istraživanja koja pokazuju da je izvršenje kriterija konvergencije imalo izuzetno povoljan učinak na BDP Slovačke i da je u razdoblju nakon uvođenja nove valute, inflacija ostala na niskim razinama, zahvaljujući vladinim naporima i usredotočenosti na kontrolu cijena jer se pretpostavljalo da će istovremeno sa prelaskom na novu valutu trgovci povisiti cijene, kako se i dogodilo u nekim drugim zemljama. Kako bi se izbjegao takav scenarij, izglasani su strogi zakoni koji su propisivali čak i zatvorske kazne u slučaju previsoke naplate.

Slovačka poduzeća postupno su izišla na kraj sa svim privremenim problemima uzrokovanih uvođenjem eura i svjetskom financijskom krizom, detaljno ispitivanje utjecaja eura na konkurentnost pokazalo je da je zajednička valuta donijela više prednosti nego nedostataka.

7.4. Utjecaj pandemije COVID-19 virusa na proces uvođenja eura

Čvarak (2020) piše kako je „kriza izazvana COVID-19 virusom u iznimno kratkom vremenskom periodu zahvatila cijeli svijet te utjecala na gospodarstva svih zemalja i nastanak krize nemjerljivih razmjera s neizvjesnim trajanjem. „Nijedna dosadašnja ekonomska kriza nije nastupila tako brzo s dubokim padom gospodarskih aktivnosti i nije istovremeno zahvatila cijeli svijet.“ (Čvarak, 2020:4) Također, prema mišljenju istog autora, tijekom aktualne krize država je obustavila normalno funkcioniranje tržišta donošenjem odluke o zabrani napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravka čime su blokirana tržišta roba i

usluga zajedno sa tržištem rada, što je u znatnoj mjeri utjecalo na novčano i devizno tržište. (Čvarak, 2020)

Prema Deskar-Škrbić (2020), negativan ekonomski šok izazvan pandemijom rezultirao je značajnim pritiskom na javnu potrošnju u Hrvatskoj uslijed čega je zabilježeno pogoršanje fiskalnih pokazatelja. Iako se za aktualnu krizu pretpostavlja da je privremenog karaktera, najavljena je fiskalna prilagodba čime bi se stvorili uvjeti za ispunjavanje svih uvjeta nominalne konvergencije za ovo vrijeme provedeno u ERM II mehanizmu, ali i osigurala stabilnost državne potrošnje i uravnoteženo kretanje javnog duga.

Prema podacima Eurostata, proračunski deficit u 2020. godine bio je 7,4% BDP-a, dok je javni dug uslijed financiranja mjera u svrhu očuvanja radnih mjesta porastao na 88,7% BDP-a, što je 15,9% više u odnosu na 2019. godinu. (Vlada Republike Hrvatske, 2021:22)

Vujčić, guverner HNB-a ističe kako će prošlogodišnja kriza izazvana virusom nakratko narušiti svladavanje fiskalnih zahtjeva, ali prema trenutnim u skladu s aktualnim procjenama, očekuje da bi Hrvatska 2021. godine mogla ponovo ispuniti sve kriterije nominalnog usklađenja. Završetkom ovogodišnjeg pada, iduće se godine predviđa značajniji rast realnog BDP-a, a stopa inflacije i dugoročne kamatne stope prilično su niske i u skladu s vrijednostima ostalih pripadnica europodručja, te se predviđa da se takav slijed neće prekinuti niti u nadolazećem periodu. (HNB, 2020)

Sukladno riječima guvernera, odnos kune prema euru nastojat' će se držati nadomak vrijednosti središnjeg pariteta tijekom vremena provedenog u sustavu ERM II, pri čemu nekoliko faktora osigurava konstantnost tečaja kao što su izdašne međunarodne pričuve te izgledni pojačani priljevi kapitala iz EU-a u skladu s planom za oporavak od posljedica pandemije, dok je realizacija programa planiranog Nacionalnim planom zamjene hrvatske kune eurom pokrenuta ove godine kako Hrvatska bila u mogućnosti usvojiti euro već prvog dana 2023. godine. (HNB, 2020)

Žunić Kovačević (2021) smatra kako će preveliki iznos dugovanja kućanstava i javnog sektora koji se konstantno uvećava ostaviti dugotrajne reperkusije na proračun kao cjelinu. Javna potrošnja iskusit' će izmjene potrebne za ublažavanje postojeće, ali i potencijalnih nadolazećih kriza.

8. Rasprava

Usvajanje zajedničke valute utječe na sve građane, uključujući cijelo gospodarstvo i sve poslovne odnose. Promjena valute bit' će odmah svima vidljiva, stoga je pitanje koristi i troškova, tj. prednosti i nedostataka ovog događaj privlačno većini, ne samo stručnjacima.

Sasvim je sigurno da će usvajanje eura sa sobom donijeti i prednosti i nedostatke, a troškovi i rizici preuzimanja nove valute uvelike će ovisiti o trenutnoj gospodarskoj situaciji i politici, kako je to bio slučaj i s drugim analiziranim zemljama.

S obzirom na činjenicu da je upravo euro naša najzastupljenija strana valuta, njegovo uvođenje odmah će rezultirati prednostima i uštedama troškova konvertiranja i uklanjanja tečajnih rizika, što bi moglo pozitivno utjecati na domaći BDP. Još jedna od izravnih prednosti bila bi povećana transparentnost cijena, što znači da bi za potrošače bila uvelike olakšana usporedba cijena u inozemstvu i tuzemstvu. Zajedno sa time, transparentnost bi mogla izazvati stvaranje pritiska na isporučitelje roba namijenjenoj prodaji prema sve većem snižavanju cijena, uzimajući u obzir podatak da će tržišna utakmica na novom, većem tržištu, biti intenzivnija nego li je u domaćem okruženju. Primjeri iz zemalja članica svjedoče tome da su se tržišne cijene većinom izjednačile između zemalja, ali i da još uvijek postoje odstupanja.

Dio građana brine moguće povećanje cijena iskazanih u eurima jer je iskustvo pokazalo da je u članicama europodručja došlo do poskupljenja cijena nekih proizvoda i usluga, premda je učinak eura na poskupljenje, kao što je to pokazao slučaj uvođenja eura u Slovačku, bio relativno blag. Pretpostavlja se da bi uvođenje eura moglo dugoročno povoljno utjecati na rast međunarodne trgovine što bi posljedično dovelo do rasta BDP-a što će pogotovo primijetiti zaposleni čiji bi se dohodak također trebao povećati ekvivalentno gospodarskom napretku.

S druge strane, usvajanjem nove valute, se gubi dio samostalnosti i suverenosti, te se država pristupnica u cijelosti odriče neovisnog izvršavanja valutne politike i prihvaća zajedničku monetarnu politiku i njeno upravljanje povjerava drugima. Navedeno, može rezultirati potencijalnim problemima u budućnosti jer smjer u kojemu bude upravljano neće nužno odgovarati svim članicama budući da su njihove gospodarske prilike drugačije i nužno se ne kreću u istim ciklusima u svakom razdoblju. Gubitak neovisnosti može oslabjeti rezultate reakcije na određene gospodarske poteškoće. Odsustvo upravljanja vlastitom monetarnom politikom procjenjuje se najvećim troškom i nedostatkom usvajanja zajedničke valute, ali postupnim usklađivanjem gospodarstva sa ostatkom EU-a, negativni učinci nedostatka vlastite monetarne politike trebali bi slabjeti te nakon mogućeg privremenog pogoršanja kao u slučaju

Slovenije, Slovačke i većine pripadnica, rezultirati većim gospodarskim zamašnjakom i postupnim povećanjem općeg blagostanja i na taj način od zajedničke valute donijeti više koristi nego nedostataka.

9. Zaključak

Ekonomska i monetarna unija najviši je stupanj ekonomskih integracija koji zahtjeva provedbu zajedničke monetarne politike i međusobno savršeno usklađene politike članica.

Procesom uvođenja eura kao jedinstvene i zajedničke valute, bez imalo dvojbe, ostvaren je značajan korak prema napretku europskih integracija i ostvarenju jednog od zasigurno najvažnijih trenutnih strateških ciljeva Vlade – ulaska u monetarnu uniju. Iako je idejni razlog procesa stvaranja EMU bio i političkog karaktera, imajući na umu sve pozitivne učinke koji iz njega proizlaze, nema sumnje da se iz takvog procesa, osim ekonomskih, ostvaruju i socijalne te kulturološke promjene.

U brojnim promjenama koje dolaze paralelno s ostvarenjem procesa ulaska u EMU, sposobnost brze prilagodbe na novonastalu situaciju bit' će ključna. Iako su neke zemlje, suočene sa poteškoćama pri uvođenju eura te su uslijed njih gotovo odustale od nastavka pridruživanja monetarnoj uniji, želeći se vratiti na vlastitu bivšu valutu, primarna funkcija kriterija konvergencije je usmjeravanje i podupiranje članica na jačanje svog gospodarstva, što posljedično tome rezultira boljim životnim standardom i smanjenjem nezaposlenosti.

Pred Hrvatskom je još najmanje godina dana koju će provesti u ERM II ali i aktivnosti vezane za ispunjenje preostalih neispunjenih kriterija konvergencije, kao što je kriterij stabilnosti javnih financija koji je trenutno dodatno narušen i pogođen situacijom pandemije, dok je javni dug zbog istog razloga u međuvremenu još dodatno povećan zbog Vladinih potpora za ublažavanje negativnih učinaka na nacionalnu ekonomiju proizišlih kao posljedica cjelokupne situacije i privremene obustave dijela gospodarstva zbog čega se jedno vrijeme tako stečeni državni prihodi nisu slijevali u državni proračun. Međutim, prema Programu konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2022. – 2024. očekuje se poboljšanje makroekonomskih izgleda i smanjenje javnog duga (Vlada Republike Hrvatske, 2021).

Provedbom analize učinaka ulaska zemlje pristupnice u Europsku monetarnu uniju utvrđeno je da osim toga što će euro predstavljati značajni zamašnjak nacionalnom gospodarstvu, povećano zajedničko tržište i likvidnost te iščezavanje valutnih rizika rezultira poticajem za strane investitore, što je uvijek pozitivan i poželjan scenarij, pogotovo zemljama u tranziciji, kao što je i Hrvatska.

10.Literatura

1. Kandžija, V., Cvečić, I. (2008). Makrosustav Europske unije, Rijeka : Ekonomski fakultet
2. Kandžija, V., Cvečić, I. (2011). Ekonomika i politika Europske unije, Rijeka: Ekonomski fakultet
3. Kersan-Škabić, I. (2015). Ekonomija Europske unije, Pula : Fakultet ekonomije i turizma; Dr. Mijo Mirković
4. Komorčec, M. (2003). Europska unija : osnovni pojmovi, Zagreb : Agencija
5. Perišin, I., Šokman, A., Lovrinović, I. (2001). Monetarna politika, Pula: Fakultet ekonomije i turizma; Dr. Mijo Mirković
6. Radošević, D. (2018). Monetarna politika Europske središnje banke : ciljevi, institucije, strategije i instrumenti, Zagreb : Školska knjiga : Veleučilište VERN
7. Šonje, V. (2019). Euro u Hrvatskoj za i protiv, Zagreb: Arhivanalitika
8. Vujčić, B. (2003). Euro : Europska monetarna unija i Hrvatska: Zagreb : Masmedia
9. Vukić, S. (2018). Monetarna i fiskalna politika Europske unije: Orašje Grafolade & 77x7.

Internetski izvori

1. Hrvatska narodna banka (2020). Europski sustav središnjih banaka [online] raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/europski-sustav-sredisnjih-banaka> [pristupljeno: 8. lipnja 2021.]
2. Europska komisija (n.d.). Što je europodručje? [online] Raspoloživo na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/what-euro-area_hr [pristupljeno: 10. lipnja 2021.]
4. Europski parlament (2021). Informativni članci o Europskoj uniji; Povijest ekonomske i monetarne unije. [online] Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/79/povijest-ekonomske-i-monetarne-unije> [pristupljeno: 15. lipnja 2021.]

5. Hrvatska narodna banka (2016). Stalno raspoložive mogućnosti. [online] Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/instrumenti/stalno-raspolozive-mogucnosti> [pristupljeno: 15.lipnja 2021.]
6. Orlović, Z. (2018.) Ulazak Hrvatske u Ekonomsku i monetarnu uniju, [online] Raspoloživo na: <http://finance.hr/ulazak-hrvatske-ekonomsku-monetarnu-uniju/> [pristupljeno: 20. lipnja 2021.]
7. Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka (n.d.): Euro u Hrvatskoj. Dostupno na: <https://euro.hnb.hr/documents/2070751/2104255/euro-u-hrvatskoj.pdf/ef0b0ce6-a325-4e22-b061-06b33257a753> [pristupljeno: 26. lipnja 2021.]
8. Republika Slovenija, Statični Urad (n.d.): Slovenija od 1991 do danas, pregled statističnih podataka. Dostupno na: <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/11463/Slovenija-30-let.pdf> [pristupljeno 9.srpnja 2021.]
9. Hina (2016). Kako je u 10 godina euro promijenio Sloveniju. Jutarnji.hr. [online] Raspoloživo na: <https://www.jutarnji.hr/globus/biznis/kako-je-u-10-godina-euro-promijenio-sloveniju-prosjecna-placa-premasila-je-tisucu-eura-pojeftinila-je-hrana-ali-rasli-su-ostali-zivotni-troskovi-5430995> [pristupljeno: 10. srpnja 2021.]
10. Hina (2019). Uvođenje eura svim zemljama, osim Njemačke i Nizozemske, bio ogroman uteg. Poslovni.hr [online] Raspoloživo na: <https://www.poslovni.hr/svijet/njemackoj-i-nizozemskoj-najvece-koristi-od-uvoenja-eura-350470> [pristupljeno: 30. srpnja 2021.]
11. Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka (2020). Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom. [online] Dostupno na: https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/hr_i_eu/Nacionalni%20plan%20zamjene%20hrvatske%20kune%20eurom%20-%20donesen%20na%20sjednici%20Vlade%20RH%20odr%C5%BEanoj%2023.12.2020..pdf [pristupljeno: 4. kolovoza 2021.]
12. Europska središnja banka (n.d.). Izvješće o konvergenciji. [online] Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/ecb.cr202006~9fefc8d4c0.hr.html#toc8> [pristupljeno: 4. kolovoza 2021.]
13. Deskar-Škrbić, M., Grdović Gnip, A., Milutinović, D. (2020.): Procjena fiskalnih multiplikatora u Hrvatskoj i stabilizacija javnih financija tijekom boravka u ERM II. *Ekonomska politika Hrvatske u 2021. Hrvatska poslije pandemije*. [online] Hrvatsko društvo ekonomista, Zagreb ISSN 2757-0606. str. 80.-120. Raspoloživo na: http://www.hde.hr/ekonomskapolitikahrvatske/publikacija/Ekonomska_politika_hrvatske_u_2021.pdf [pristupljeno: 7.kolovoza 2021.]

14. Čavrak, V. (2020). Makroekonomija krize COVID-19 i kako pristupiti njenom rješavanju, *EFZG working paper series*, (03), str. 1-19. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/236781> [Datum pristupa: 7. kolovoza 2021.]
15. Žunić Kovačević, N. (2021). Posljedice i učinci COVID-19 pandemije na fiskalni sustav i oporezivanje, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58(2), str. 483-499. dostupno na: <https://doi.org/10.31141/zrpf.2021.58.140.483> [pristupano: 7. kolovoza 2021.]
16. Hrvatska narodna banka (2020). Uvođenje eura 2023. ostvarivo je. [online] dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/uvodenje-eura-2023-je-ostvarivo> [pristupano: 7. kolovoza 2021.]
17. Europska središnja banka (2021). Izvršni odbor. [online] Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/decisions/eb/html/index.hr.html> [pristupano: 10. kolovoza 2021.]
18. Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka (2018). Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj. [online] dostupno na: <https://euro.hnb.hr/documents/2070751/2104255/h-strategija-za-uvodenje-eura-kao-sluzbene-valute-u-HR.pdf/69a1c208-c601-4df3-95f6-d336f665b5f9>. [pristupljeno: 1. rujna 2021].
19. Vlada Republike Hrvatske (2021). Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2022.-2024. [online] dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2021-croatia-convergence-programme_hr.pdf [pristupljeno: 9. rujna 2021.]
20. Europska komisija (2014). Ekonomska i monetarna unija i euro. doi:10.2775/20345. dostupno na: http://publications.europa.eu/resource/cellar/efb1a4da-5583-4b4d-9cf2-4477e7d9426b.0019.03/DOC_1 [pristupljeno 4. rujna 2021.]
21. Vrčić, A. (2018). Loša vijest za Hrvatsku: Došao je kraj „lakom novcu“ u EU. [online] express.24sata.hr. dostupno na: <https://express.24sata.hr/ekonomix/losa-vijest-za-hrvatsku-dosao-je-kraj-lakom-novcu-u-eu-16202> [pristupljeno 4. rujna 2021.]
22. Kotarski, K. (2015). Ekonomska i monetarna unija. Zagreb, Fakultet političkih znanosti. [online] raspoloživo na: <https://bib.irb.hr/datoteka/896177.kristijan-kotarski-ekonomska-i-monetarna-unija.pdf> [pristupljeno 4. rujna 2021.]
23. Hrvatska narodna banka (n.d.). Uvjeti za uvođenje eura. [online] raspoloživo na: <https://euro.hnb.hr/-/uvjeti-za-uvodenje-eura> [pristupljeno 4. rujna 2021.]
24. Šuster, M., Arendas, M., Bencik, M., Gertler, P., Hajnovic, F., Kominkova, Z., Lalinsky T., Nemeč M., Presinger D., Solanić V., Strachotova A., Ti M., Zeman J., (2006). *The effects of euro adoption on the Slovak economy* (No. 1/2006). National Bank of Slovakia.

[online] str. 2-6. dostupno na:

https://www.nbs.sk/_img/Documents/BIATEC/BIA06_06/2_6.pdf [pristupljeno: 11. rujna 2021.]

25. Lalinsky, T. (2010). *Business competitiveness after euro adoption in Slovakia* (No. OP 3/2010). National Bank of Slovakia. [online] dostupno na:

http://www.muzeumkremnica.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_03_2010_Lalinsky-Business_competitiveness_after_euro_adoption.pdf [pristupljeno 11. rujna 2021.]

26. Drachal, K. (2012). Costs and benefits of Euro adoption in Slovakia. *Gospodarka w praktyce i teorii* Nr 2(32). [online] str. 5-10. dostupno na:

<https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/2405/Krzysztof%20Drachal-THE%20COSTS%20AND%20BENEFIT%20S%20OF%20EURO%20ADOPTI%20ON%20IN%20SLOVAKIA.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [pristupljeno: 11. rujna 2021.]

6. Popis slika

Slika 1. - zemlje članice EU i EMU.....	5
Slika 2. – nadležnost monetarne i ekonomske unije	9
Slika 3. – koraci u procesu uvođenja eura.....	22